

БЕЛАРУСКІЯ СІНТАКСІЧНЫЯ ФРАЗЕАЛАГІЗМЫ МАДЭЛІ  $N+3+N_{PL GEN}$   
І ІХ СТРУКТУРНА-СЕМАНТЫЧНЫЯ АДПАВЕДНІКІ  
Ў АНГЛІЙСКАЙ МОВЕ

Наяўнасць у структуры сінтаксічных фразеалагізмаў (далей – СФ) пераменнага кампанента з адносна свабодным лексічным напаўненнем уласціва ўсім СФ і з’яўляецца іх катэгарыяльнай прыметай. У беларускай мове існуюць мадэлі, у складзе якіх гэты кампанент ужываецца двойчы – паўтаральна ў адной або розных граматычных формах. Да мадэлей СФ з паўтаральным пераменным кампанентам належыць  $N+3+N_{pl Gen}$ , паводле якой будуюцца СФ тыпу *прыгажуня з прыгажунь, майстар з майстроў, праблема з праблем*. Яе пастаянны кампанент – прыназоўнік *з*, пераменны кампанент, які абазначаецца ў формуле літарай *N*, – назоўнік ў форме адзіночнага ліку назоўнага склону і гэты ж назоўнік у форме множнага ліку роднага склону.

З прычыны ідыяматычнасці СФ прыназоўнік *з* ў іх складзе губляе семантыку прыналежнасці да мноства (‘адна з прыгажунь’, ‘адзін з майстроў’, ‘адна з праблем’), а СФ выражаюць два модусных значэнні: 1) вышэйшую ступень сапраўднасці, паўнаўтаснасці: *У яго фільмах калі жанчына – дык прыгажуня з прыгажунь, калі мужчына – дык Марчэла Мастраяні* (Звязда) = ‘жанчыны ў яго фільмах сапраўдныя прыгажуні / вельмі прыгожыя’; 2) высокую / першарадную значнасць, важнасць: *Бачыце, якое перад вамі мора пшаніцы. Убраць своечасова і без страт усё зерне – задача з задач, якая перад намі пастаўлена* (А. Рыбак) = ‘своечасова і без страт убраць усё зерне – гэта галоўная задача’.

Структурна-семантычнымі адпаведнікамі СФ мадэлі  $N+3+N_{pl Gen}$  у англійскай мове выступаюць СФ мадэлі  $N+of+N_{pl}$  (*beauty of beauties* ‘прыгажуня з прыгажунь’, *flower of flowers* ‘кветка з кветак’, *city of cities* ‘горад з гарадоў’). Іх пастаянны кампанент – прыназоўнік *of*, які адпавядае па семантыцы беларускаму *з*, а паўтаральны пераменны кампанент *N* – назоўнік, які ў першай пазіцыі ўжываецца ў форме адзіночнага ліку, а ў другой – множнага. СФ мадэлі  $N+of+N_{pl}$  могуць выражаць тыя ж два значэнні, якія былі вылучаны для беларускіх СФ: *Having played so many villains, it would have been wonderful to have done the villain of villains, if you like* (The Daily Mirror) ‘я згуляў столькіх нягоднікаў, што было б выдатна згуляць, калі так можна выказацца, нягодніка з нягоднікаў’ = ‘было б выдатна згуляць асабліва подлага чалавека’; *Battle of battles: you name our finest hour. The National Army Museum wants to know what Britons see as our most crucial*

*military event* (The Independent) ‘Бітва з бітваў: вы называеце нашу самую слаўную гадзіну. Нацыянальны музей арміі хоча даведацца, якую бітву брытанцы лічаць самай значнай’ = ‘самая значная бітва’.

У значэнні ‘сапраўднасць, паўнаўтаснасць’ беларускім СФ мадэлі  $N+z+N_{pl Gen}$  адпавядаюць англійскія СФ яшчэ адной мадэлі –  $N's+N$  (*a sailor's sailor* – даслоўна ‘марак марака’, *a painter's painter* – даслоўна ‘мастак мастака’, *a criminal's criminal* – даслоўна ‘злодзей злодзея’). Гэтыя СФ адметныя тым, што ў іх структурнай схеме адсутнічае пастаянны лексічны кампанент, уласцівы пераважнай большасці СФ; пастаяннай у іх з’яўляецца толькі сінтаксічная мадэль, паводле якой яны будуюцца. Пераменным кампанентам выступае назоўнік у форме прыналежага склону і гэты ж назоўнік у форме агульнага склону, такім чынам, пераменны кампанент мадэлі паўтаральны. Форма прыналежага склону па прычыне ідыяматычнасці СФ губляе семантыку прыналежнасці, а СФ перадаюць высокую ступень адпаведнасці чалавека, у дачыненні да якога яны ўжываюцца, уяўленню моўцы пра сапраўднага  $N$ , сапраўднасць, паўнаўтаснасць: *Sir John Hall, the hypocrite's hypocrite, believes that Newcastle players are now “morally bound” to accept self-imposed pay cuts* (The Daily Mirror) ‘Сэр Джон Холл, гэты крывадушнік з крывадушнікаў, лічыць, што гульцы “Ньюкасла” цяпер “маральна абавязаны” згадзіцца на добраахвотнае скарачэнне зарплаты’ = ‘Сэр Джон Холл – сапраўдны крывадушнік’; *Britannia Royal Naval College (BNRC) in Dartmouth, where Prince Philip's Naval career began in 1939, has paid tribute to the Duke of Edinburgh following his death, describing him as “the sailor's sailor”* (forces.net) ‘Брытанскі Каралеўскі каледж ВМС у Дартмуце, дзе ў 1939 годзе пачынаў сваю службу на флоце Прынц Філіп, пасля яго смерці аддаў даніну памяці герцагу Эдынбургскаму, назваўшы яго мараком з маракоў’ = ‘Прынц Філіп – сапраўдны марак’. Аналіз фактычнага матэрыялу паказвае, што лексічнае напаўненне пераменнага кампанента СФ мадэлі  $N's+N$  абмежавана найменнямі людзей паводле іх прафесіі (*painter* ‘мастак’, *teacher* ‘вучыцель’), роду заняткаў (*criminal* ‘злодзей’, *traveller* ‘падарожнік’), маральнага аблічча (*hypocrite* ‘крывадушнік’, *liar* ‘хлус’), што абумоўлівае яе невысокую прадуктыўнасць.

Такім чынам, у беларускіх СФ мадэлі  $N+z+N_{pl Gen}$  вылучаны два значэнні – ‘вышэйшая ступень сапраўднасці, паўнаўтаснасці’ і ‘высокая / першарадная значнасць, важнасць’. Выяўлена, што ў англійскай мове іх поўнымі структурна-семантычнымі адпаведнікамі выступаюць СФ мадэлі  $N+of+N_{pl}$ , а частковымі – СФ мадэлі  $N's+N$ , якія супадаюць з імі толькі ў значэнні ‘вышэйшая ступень сапраўднасці, паўнаўтаснасці’, адрозніваюцца ад іх па структуры, але маюць аднолькавую сінтаксічную асаблівасць – паўтаральны пераменны кампанент.